سردشت در آئینه اسناد تاریخی

فریدون حکیم زاده، *"سردشت در آئینه اسناد تاریخی"* ، چاپ اول، نشر رهرو، مهاباد 1383 [2004]، 524 صفحه، فارسی.

ISBN: 964-6806-51-1

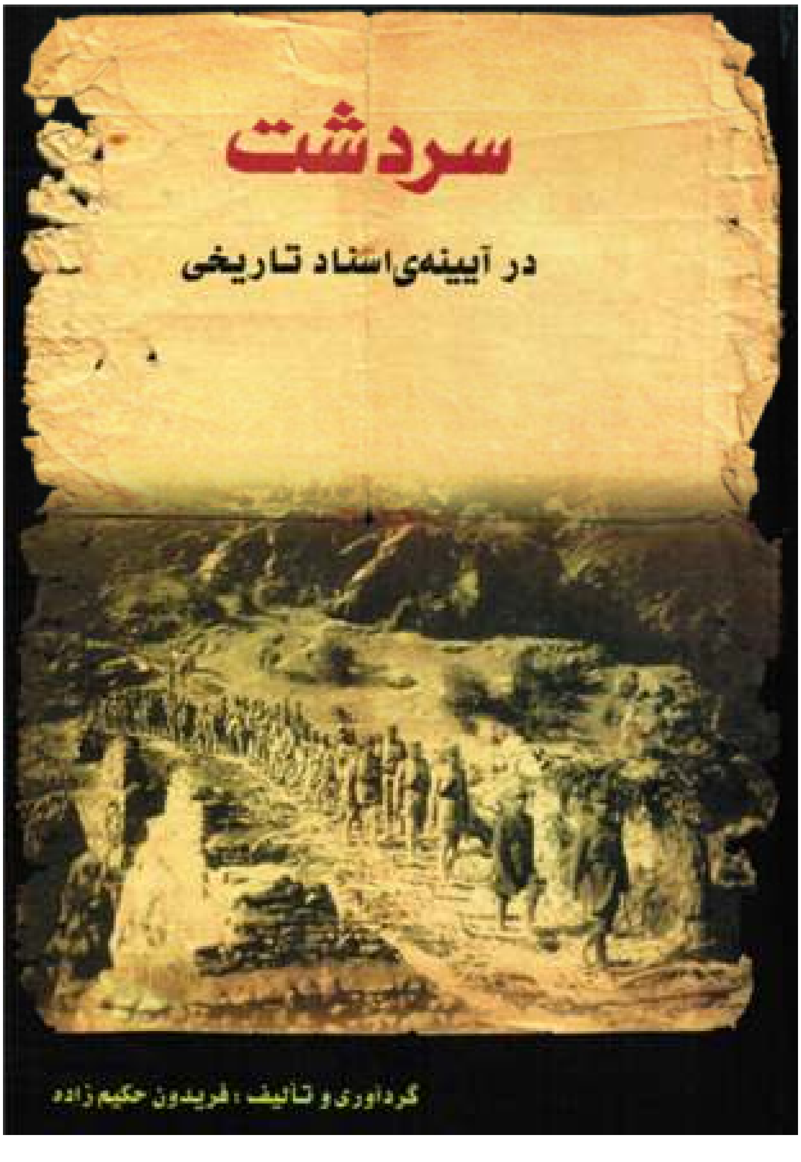

ئەوە ناوی کتێبێکە کاک *'فەرەیدوون حەکیم زادە'* نووسیویەتی. کاک فەرەیدوون چەند ساڵێکە لە گۆڤاری مەهاباد دا وێنەی مێژوویی کوردستان بڵاو دەکاتەوە و بەو کارەی خزمەتێکی زۆری بە پاراستن و ناساندنی بەڵگەنامە وێنەییەکان کردووە.

بابەتی ئەم کتێبە هەندێک بەڵگەنامەی مێژوویین کە نووسەر لە سەرچاوەی دیکەی فارسی ڕاگواستوون وگەرچی پێشتر بڵاوبوونەتەوە بەڵام گردوکۆییان لە بەرگێک کتێبدا یارمەتیدەری کەسانێکە کە بیانەوێ مێژووی سەردەشت و ناوچەکە بناسن. دیارە شێوازی ڕاگواستن و ناساندنی سەرچاوەکان ڕێک وپێک نییە و شێوەی تەزکەرەنووسینی کۆنی هەیە، بە تایبەت کە سەرچاوەی بەڵگەکان یەکە یەکە دەست نیشان نەکراوە و تەنیا بە شێوەیەکی گشتی و هەندێک جار لە پەراوێزدا ئاماژە بە سەرچاوەکان کراوە. ئەم کارە لە ئەمانەتداریی و ئوسلووبی توێژینەوە بەدوورە کە دەخوازێت پێش هەمووشت ڕوانینێکی ڕەخنەگرانە بەسەرچاوەکاندا بکرێت و خوێنەر بزانێت کاری نووسەر لە ژێر کارتێکەریی کام کەس و کام هێڵی فیکریدایە و چەندە دەتوانێت باوەڕ بە ڕاگەیاندن و هەواڵەکانی بکات.

ئەو شێوە کارە لە زۆر شوێنی کتێبەکەدا دەردەکەوێت بۆ نموونە لە لاپەڕە 12 دا دەنووسێت 'لە ڕوانگەی ئێدوین ڕایتەوە...' ئیتر ڕوونی ناکاتەوە ئێدوین ڕایت کێیە و ئەو قسانەی لە کام سەرچاوەدا کردووە، گەلۆ نووسەر ئەو بۆچوونەی ڕاستەوخۆ لەو وەرگرتووە یا لەسەرچاوەیەکی دیکەدا ئاماژەی پێ کراوە؛ هێنانی ناوی چەند کتێب لە بەشی 'منابع' ی کۆتایی کتێبەکەش وەڵامێک نییە بۆ ئەو پرسیارە گرنگە.

لە لاپەڕە 14 دا ناوی 'پشدەر' ی بردۆتەوە سەر ووشەی 'شیدەر' و گوتوویەتی ئەوە ووشەیەکی پەهلەوییە. شید چ پەیوەندێکی بە پشدەرەوە هەیە و نووسەر چۆن زمانی پەهلەوی دەزانێت و بۆچی 'پشت دەر' یا 'پشتی دەرە ودۆڵ' نییە؟ لە خوێنەر ئاشکرا نییە. لە پەراوێزی ژمارە 9 ی هەمان لاپەڕەدا کتێبە ناسراوەکەی *'ئایەتوڵڵا محەممەد مەردوخی کوردستانی'* بە کتێبی *'بابامەردوخی ڕۆحانی'* لەقەڵەم دراوە کە ئاشکرایە هەڵەیەکی زەقە و ئەو دووکەسە لێک جیاوازن. لەم چەشنە هەڵە وپەڵانە گەلێک زۆرن و ئەرکی ئەم ووتارە دەرخستنی هەڵەکان نییە. هیوادارم نووسەر کە مرۆڤێکی خزمەتگوزاری گەلەکەیەتی بەکارەکانیدا بچێتەوە و بە یارمەتی وەرگرتن لە خەڵکانی شارەزا شێوازێکی ئوسووڵیتر بۆ کارەکانی دواتری ڕەچاو بکات. لێکۆڵینەوەیەکی ئەو چەشنە ئەگەر بە یارمەتی خەڵکانیتر نەبێت لە تاقەتی تاقەکەسدا نییە.

بەڵام ئەو بابەتانەی وا لە کتێبەکەدا بۆکان و ناوچەکەی دەگرنەوە کەم نین:

- ژیان و کەسایەتی عەزیزخانی سەردار یەک لەو بابەتانەیە و کتێبەکە زانیاری لەمەڕ عەزیزخانی بە چەند وێنەی جۆراوجۆرەوە گرتۆتە خۆ.

- ڕاپەڕینی مەلاخەلیلی گۆڕۆمەر لە سەردەمی ڕەزاشای پەهلەویدا، ڕووداوێکی هەمەگیری ناوچەکە بووە و لە نووسینی مێژووی بۆکانیشدا دەبێ بگیرێتە بەرچاو. بەڵام نووسەر کاتێ کە لە لاپەڕە 24 دا باسی عەزیزخان و مەلاخەلیل (سەدەی 19 و 20 ی زایینی) دەکات، بە بێ هیچ ڕاگەیاندنێک بازدەداتە دواوە و دەگاتەوە ساڵی 859 ی پێش زایین و حکوومەتی ئاشور و شتی لەو چەشنە، ئینجا پەیمانی ئاشتی نێوان ڕۆم و ئێران لە ساڵی 628 ی زایینیدا!

دوای تێکەڵ پێکەڵییەکی زۆری مێژوویی، نووسەر لە لاپەڕە 48 دا دەگەڕێتەوە سەر عەزیزخان و سەیفەددین خانی کوڕی. ئینجا هەندێک بەڵگەنامە چاپ کراون کە لە کتێبی اسناد سیاسی ایران و عوسمانی وەرگیراون، ئاگرتێبەردانی سەردەشت لە لایەن هەمزاغای مەنگوڕ تا باسی سەفەری ژاک دومۆرگان بۆ ناوچەکە لە سەدەی نۆزدەهەم و بەڵگەنامەی تازەتری تا ساڵی 1357 ی هەتاوی.

خوێنەر دەبێ زۆر لە بابەتەکان وورد بێتەوە تا جەمسەریان بدۆزێتەوە. بۆ نموونە کاتێ کە بەڵگەنامەکان درێژەیان هەیە، لەپڕ لە دوایین دێڕی لاپەڕە 327 دا سەردێڕی*'شخصیتها و اندیشمندان سردشت و روستای سردشت'* دەردەکەوێت کە دیارە دەبێ ژیننامەی هەندێک کەسایەتی ناسراوی ناوچەکە بێت، گەرچی لێرەشدا هەڵەی چاپی هەیە و ساغ نەکراوەتەوە: *'سردشت و روستاهای سردشت'* دروستە نەک*'سردشت و روستای سردشت'* !

بەشی کۆتایی کتێبەکە وێنە و کۆپی هەندێک بەڵگەنامەن کە بەبۆچوونی من بەشی سەرکەوتووی کاری کاک فەرەیدوونیش هەر ئەوانن. لەوێدا کەڵک لە ئاڵبۆمی وێنەکانی سەرتیپ سەیفی ئەفشار وەرگیراوە کە لە ساڵی 1308 ی هەتاویدا لەگەڵ حاجی بابەشێخی سەیادەت چوون بۆ سەردەشت و پشدەر بۆ ووتووێژ لەگەڵ پشدەرییەکان. بەشێک لەو وێنە وبەڵگەنامانە پەیوەندی بە بۆکان و ناوچەکەشیەوە پەیدا دەکەن.